

НА ЧОЛІ ЖИТОМИРСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО

У статті на основі архівних джерел висвітлюються життя і діяльність керівного складу Житомирського педагогічного інституту.

16 жовтня 1919 року було відкрито перший вищий навчальний заклад у нашому поліському краї – Житомирський педагогічний інститут. Очолив його відомий громадський діяч, досвідчений працівник освіти, фахівець-філолог П.Н. Абрамович.

Абрамович Петро Никандрович (1881- ?)

Народився 16 січня 1881 року в с. Мизове Ковельського повіту Волинської губернії в сім'ї сільського вчителя [1]. Спочатку малий Петрусь бігав до сільської школи, а згодом його відвезли до духовної школи в містечко Мільці, тут же, на Ковельщині. Закінчивши в 1893 р. школу по першому розряду, юний П.Абрамович вступає до Волинської Духовної семінарії в Кремінці. Після її закінчення (1900 р.) він був направлений на навчання за державний кошт до Петербурзької Духовної академії на словесне відділення, одночасно він слухав лекції в Петербурзькому археологічному інституті. Закінчив академію П. Абрамович у 1904 році у званні магістранта. У цьому ж році П. Абрамович починає свою педагогічну діяльність вчителем російської мови у Тиврівській духовній школі на Поділлі. Через два роки він був переведений учителем російської мови у Волинську Духовну семінарію м. Житомира. У Житомирі П.Н. Абрамович розширив сферу своєї педагогічної діяльності. Крім семінарії, він викладав історію педагогіки, російську і всесвітню літературу, російську мову в колишніх гімназіях Н.В. Овсянникової, Н.В. Покрамович, у жіночій гімназії св. Анастасії, у Волинському жіночому училищі, у Житомирській землемірній школі.

Почалася перша світова війна. З 1915 р. Петро Никандрович одночасно займається й адміністративними справами. Спочатку він був призначений уповноваженим по евакуації біженців Луцького і Ковельського повітів, а згодом і всієї північної лінії Волині. Після революції йому було доручено організувати дошкільний і позашкільний відділи при Волинському губернському земстві які він і очолив. Влітку 1919 р. П.Н. Абрамовичу доручають організувати в Житомирі педагогічний інститут. На засіданні вченої ради першим директором новоствореного вузу одногослосно було обрано П.Н. Абрамовича. Обіймав цю посаду Петро Никандрович лише один рік (з 1919 по 1920 р.) і залишив її за власним бажанням.

З 1923 р. П.Н.Абрамович був головою етнографічної секції Волинського науково-дослідного музею і одночасно працював викладачем інституту народної освіти. На цій посаді він був до 1931 р. Потім виїхав до Харкова. Як склалась його подальша доля - невідомо. В архіві збереглися лише рукописи його наукових досліджень [2].

Наступним директором інституту 5 грудня 1920 р. було призначено М.А. Михалевича.

Михалевич Микола Андроникович (1888 – ?)

Народився 1888 року в м. Кремінець Волинської губернії в родині священика [3]. Батько був заочно-вчителем Дедеркальської вчительської семінарії на Волині. У 1911 році Микола Андроникович закінчив фізико-математичний факультет Київського університету з золотою медаллю і був залишений професорським стипендіатом на кафедрі математики для підготовки до професорського звання. Через рік, у зв'язку з тяжким матеріальним становищем, він пішов працювати викладачем математики до Київської чоловічої гімназії. З початком першої світової війни переїхав до Житомира і почав працювати у 2-й Житомирській гімназії і жіночій гімназії Н.В. Овсянникової. Після революції Микола Андроникович працював викладачем у різних освітніх установах Житомира, а з серпня 1919 року – він викладач математики Житомирського педагогічного інституту. 5 грудня 1920 року М.А. Михалевича призначено ректором інституту. А 15 березня 1922 року він був звільнений з посади ректора згідно прохання (за сімейними обставинами). Незабаром (1 грудня 1922 р.) Микола Андроникович був призначений директором Житомирського землеустрійного технікуму і на цій посаді перебував до 1929 року. В березні 1930 р. – М.А. Михалевич – штатний професор математики Волинського ІНО. Опублікував 15 наукових праць. Серед них – “До питання про вивчення теорії наближених обчислень”, “Теорія ірраціональних чисел”, “До питання про загальну форму закону великих чисел” та інші [3]. Подальша доля - не відома.

Хто очолював інститут в період з березня 1922 року по 1924 рік поки що встановити не вдалося. З 1924 р. по 1925 рік ректором Волинського ІНО був М.В. Яневич.

Яневич Михайло Васильович (1884 - ?)

Народився 7 травня 1884 року в селі Яйно Ковельського повіту Волинської губернії в багатодітній (крім Михайла, в сім'ї було ще четверо дітей) родині сільського священика [4]. Згодом Михайлові Васильовичу будуть дуже часто нагадувати, що "невдало" обрав собі батьків. Невдовзі батьки переїхали в село Малий Житин Ровенського повіту. Початкову освіту малий Михайлик отримав у сільській школі Малиго Житина. Слід відмітити, що, незважаючи на злидні, в сім'ї панував культ знань: діти гарно вчилися і за приклад брали троюрідних братів, які були студентами Варшавського політехнічного інституту. По закінченні сільської школи Михайло продовжив навчання у нижчій і середній духовній школах: спочатку в м. Моціївці Любомильського повіту, а згодом - у Крем'янці і Житомирі.

16 липня 1889 року, коли Михайло готувався до вступу у Луцьку гімназію, помер батько, а трохи пізніше сім'ю спіткало нове лихо – померли середній брат і сестра. Незважаючи на нестатки і біди, Михайло наполегливо вчився. У 1905 р., як і більшість дітей із попівських родин, він вступає до Санкт-Петербурзької Духовної академії. Навчаючись в академії, Михайло не гає часу: вільним слухачем відвідує лекції в університеті, особливо вабить його філософія. Заповзятливий юнак бере участь у роботі Філософського товариства, яке діяло при університеті. Це дало йому можливість отримати ґрунтовні знання з філософії, педагогіки. Михайло Васильович почав працювати над дисертацією. По закінченні академії отримав посаду викладача філософії і пропедевтики в Тифліській духовній семінарії. Невдовзі він став відомим спеціалістом із філософії і педагогіки в Тифлісі. Працюючи викладачем, закінчував дисертацію на звання магістра. З метою продовження наукової роботи в 1914 р. виїхав до Берліна, але почалася перша світова війна, і М.В. Яневич взимку цього ж року повертається не в Тифліс, а до Житомира. Земство в цей період проводило велику роботу в галузі народної освіти, і Михайло Васильович був залучений до цієї роботи. Спочатку він працював на дворічних підготовчих педагогічних курсах, з 1918-1922 рр. був інструктором підвідділу соціального виховання. Затим з 1924 р. по 1925 рік виконував обов'язки ректора Волинського ІНО, з 1923 р. по 1926 рік – декана Волинського ІНО. Працюючи в інституті, Михайло Васильович викладав логіку, загальну педагогіку, педологію, соціальне виховання, історію філософії і історію педагогіки. Опублікував праці: "На рубезі двох віків", "Ульриця Г. – як представник теїзму". За архівними джерелами, працював в інституті до 30-х років [4]. Як склалась його подальша доля, невідомо.

З 1925 по 1928 рр. Житомирській інститут народної освіти очолював К. Й. Коник.

Коник Клим Йосипович (1888 - 1937)

Народився 4 лютого 1888 р. у містечку Санок (Галичина) в багатодітній родині (сім'я мала семеро дітей) дрібного службовця [5]. Батько, Йосип Михайлович, походив з бідної селянської родини, 12 років прослужив у австрійській армії листоношею, згодом став службовцем XI рангу в окружному суді в табулярному відділі. До 1897 р. Клим вчився в народній школі рідного містечка, а згодом (1900 р.), коли батька перевели на службу в м. Бережани, продовжив навчання в Бережанській народній школі. По її закінченні вступив до Бережанської гімназії. Мізерна зарплата батька не давала змоги забезпечити родину матеріально, тому діти змалку почали працювати. Клим, будучи учнем IV класу гімназії, заробляв на себе приватними уроками. У 1907 році він був виключений з гімназії за антирусофільську пропаганду, яка велась у Східній Галичині проти українства. У 1908 р. сім'я Коників переїхала до Львова. Клим вступив до української академічної гімназії, а по її закінченні продовжив навчання на юридичному факультеті Львівського університету.

Початок ХХ ст. характеризувався у Галичині загостренням політичної боротьби між українцями і поляками, які були фактичними володарями краю. Клим, як національно свідомий українець, не стояв осторонь цієї боротьби. У 1910 він бере участь у студентських демонстраціях, спрямованих проти колонізації університету. Під час однієї з демонстрацій було вбито студента Адама Коцка і декількох важко поранено. Як учасника демонстрації К. Коника і ще сотню студентів заарештували. Три з половиною місяці він просидів у в'язниці і був звільнений за амністією австрійського уряду, але з університету його виключили. Згодом юнак продовжив навчання у Віденському університеті. Клим Коник вільно володів польською, німецькою, російською мовами.

У 1910 р. родину Коників спіткало горе – помер батько, і Клим змушений був узяти на себе обов'язки матеріального забезпечення родини. Знайти роботу було важко. Він поступає на службу референта в українське страхове товариство "Дністер" у Львові і одночасно продовжує навчання на юридичному факультеті Львівського університету, який закінчив у 1913 р. [6].

Почалась перша світова війна, і К. Коник був призваний до австрійської армії. У 1916 р. в бою під Бережанами він був поранений у ноги. Після одужання, у травні 1918 р., разом з австрійськими військами у складі Українських Січових Стрільців він потрапляє до Наддніпрянської України. В листопаді цього ж року полк, у якому служив Коник, повернувся до Галичини. Після повернення на батьківщину Клим вступив до Української Червоної дивізії, яку у 1920 р. було перейменовано на 44-ту стрілецьку дивізію. В цій дивізії Клим був командиром кулеметної сотні, служив біля Чуднова, був старшим слідчим Окремого відділу 44-ї дивізії і водночас секретарем редакції газети "Шлях червоноармійця" – органу 44-ї дивізії. У 1920 р. вступив до лав партії. У травні 1921 р. губком призначив Кліма Коника завідувачем державного видавництва на Волині. Одночасно він працював у редакціях "Правда незаможника", "Бідняцька правда", "Вісті", у 1922 році його призначено завідувачем політосвіти на Волині, у 1923 р. – відділу соціального виховання, у 1925 р. – завідувачем губернського відділу освіти на Волині. У цьому ж 1925 р., Народний Комісаріат Освіти (НКО) призначив Кліма Йосиповича Коника директором Житомирського інституту народної освіти (ІНО) [6]. На цій посаді К.Й. Коник був до 1928 р. 18 лютого 1928 р. рішенням НКО він був переведений на посаду ректора Одеського інституту народного господарства. Невдовзі, 6 листопада 1928 р., Кліма Йосиповича звільнено з цієї посади і призначено 15 листопада 1928 р. завідувачем відділу планування науки при Держплані УРСР.

4 травня 1933 р. Кліма Йосиповича заарештували як члена осередку Української Військової Організації (УВО), що нібито діяла при Держплані УРСР. Його звинувачували у шпигунстві на користь Польщі – у переданні матеріалів Держплану про підготовку кадрів в Україні. Судовою трійкою при колегії ДПУ УРСР К.Й. Коник був засуджений на 5 років ув'язнення, яке відбував на Соловецьких островах. 9 жовтня 1937. Особлива трійка УНКВС Ленінградської області переглянула справу К.Й. Коника і засудила його, а з ним ще 134 українці – цвіт української нації – до вищої міри покарання за те, що вони нібито створили на засланні контрреволюційну організацію "Всеукраїнський центральний блок". Ось так трагічно закінчився життєвий шлях ще одного сина України, її патріота. За протестом прокурора Київського Військового округу справу К.Й. Коника було переглянуто. Його реабілітовано посмертно за відсутністю у його діях складу злочину [6].

Наступним ректором інституту в 1928 р. було призначено В.П. Гоцу.

Гоца Василь Пилипович (1885-1937 рр.)

Народився у 1885 році у с. Озерному на Тернопільщині в сім'ї селянина-бідняка [7]. Після закінчення сільської школи-чотириохрічки навчався в інтернаті при Тернопільській гімназії. В гімназичні роки вступив до радикальної партії соціалістів Східної Галичини і був її членом до 1914 р. у 1905-1906 р. навчався спочатку у Віденському університеті, а згодом в Львівському, який закінчив у 1910 р., здобувши спеціальність "Українська мова, література та історія". За участь в університетських демонстраціях 1905, 1907, 1910 рр. двічі заарештовувався і був ув'язнений на 4 місяці. У 1906 – 1907 рр. служив у австрійській армії. Після армії до 1914 р. працював учителем у приватній українській гімназії в м. Белз (нині Польща). З початком першої світової війни знову був призваний до австрійської армії, 25 серпня 1914 р. потрапив у російський полон. З вересня до початку листопада 1917 р. перебував у таборі військовополонених у Тобольську. В листопаді 1917 р. В.П. Гоца призначено лектором-організатором позапшкільної роботи в робочому клубі Тобольська. В січні 1917 р. був прийнятий у партію. З червня 1918 р. служив в Інтернаціональному полку 3-ої армії. Згодом був комісаром на Східному фронті, брав участь у боях з колчаківцями й чехами. З жовтня 1919 р. працював завідувачем адміністрацією культури губполонбіжу в Скатеринбурзі, вирішував питання організації партроботи серед полонених українців, білорусів, поляків. В травні 1920 р. його направлено до Москви, а звідти - інструктором-організатором у передовий загін 14-ої армії, що діяла на Південно-Західному фронті. Тут В.П. Гоца був уповноваженим по боротьбі з бандитизмом в Ананьївському повіті. Згодом став головою політревкому на Одещині. Звідти його направили політпрацівником у 47-му дивізію в Галичину, з тим - головою політревкому в м. Золочів. Згодом В.П. Гоца їде в Ямпіль на Вінниччині. Тут він виконує обов'язки голови ревтрійки, а потім – завідуючого відділом народної освіти. В лютому 1923 р. губревком направив Василя Пилиповича до Кам'янець-Подільського завідуючим окрнаросвітою і призначив політкомісаром вузів. З тим в 1927 р. його переведено на посаду завідувача окрнаросвітою в Кременчук. З жовтня 1928 р. він працює у Харкові. Цього ж року В.П. Гоцу переводять до Житомира і призначають директором Житомирського інституту народної освіти (ІНО) [7]. На цій посаді Василь Пилипович був до 1933 р. В 1933 р. його заарештували за звинуваченням у приналежності до так званої Української військової організації (УВО), яка нібито ставила за мету повалення радянської влади, а В.П. Гоца не тільки був членом УВО, а й "керівником" Волинської філії УВО і "проводив активну вербовку" членів у цю організацію. Рішенням судової трійки при колегії ДПУ УРСР В.П. Гоца був засуджений на 5 років виправно-трудових робіт і відправлений відбувати покарання у таборі особливого призначення на Соловецькому острові. 9 жовтня 1937 р. трійка УНКВС Ленінградської області "переглянула" справу В.П. Гоци і засудила його до вищої міри покарання. Місце його поховання невідоме. Можливо, він, як і десятки інших українських інтелігентів, знайшов свій останній притулок в урочищі Сандермох в Карелії, яке стало могилою цвіту українства.

...4 квітня 1966 року судову справу В.П. Гоци переглянув Військовий Трибунал Прикарпатського військового округу. Постанови трійок 1934 і 1937 рр. було відмінено, а справи припинено за відсутністю складу злочину. Василь Пилипович Гоца реабілітований посмертно [7].

Після арешту В.П. Гоци директором інституту було призначено професора історії М.Г.Новака. Інших відомостей про нього немає. Відомо, що займав він цю посаду з 1933 по березень 1935 р. Подальша його доля невідома [8]. Після М.Г. Новака посаду директора інституту з березня 1935 р. по 1936 р. обіймав К.М. Табамехер.

Табакмахер Ківа Маркович (1903- ?)

Народився 3 жовтня 1903 року в м. Ковелі у єврейській робітничій сім'ї [9]. Тринадцятирічний хлопець пішов з дому у пошуках заробітку, з цієї ж причини в 1916 р. перебував у Німеччині. В 1917 р. був членом "Бунду" в м. Кельцах (Польща). З 1920 по 1928 рік перебував на службі у Червоній Армії. До лав партії вступив у 1921 р. В цьому ж році був секретарем партбюро 212-го полку 24-ї дивізії. В 1921 р. виключався з партії і протягом 6-ти місяців був поза партією. З 1923 по 1925 рр. К.Табакмахер - політрук роти 72-го полку 24-ї дивізії у Жмеринці. У 1924-1925 рр. – член міськради у Вінниці. Пізніше, з 1925 р., служив у політвідділі 44-ї дивізії, що дислокувалася у Києві. В 1928 році в ході партійної чистки з армії звільнений. В 1929 році працював в інвалідській артілі райкоопспілки в Києві. В 1930 році Київським окружкомом партії був направлений на роботу в Сибір, пропрацював там лише 1 рік. У 1931 р. вчився на курсах в Полтаві при навчальному комбінаті м'ясопромисловості. У 1932-1935 рр. – знову на службі в армії. Останнє місце його служби – 46-та стрілецька дивізія, начальник клубу. З березня 1935 року К.Табакмахер призначений директором Житомирського учительського інституту. Обіймав цю посаду з 1935 по 1936 рік [10].

10 жовтня 1936 р. К.М. Табакмахера заарештовано за звинуваченням у троцькізмі. Через місяць заарештований був відправлений до Києва. Незважаючи на всі тортури, Табакмахер винним себе не визнавав, і тому його справу за №5007 направили на розгляд Особливої Наради НКВС СРСР, яка 13 травня 1937 р. ухвалить рішення: "Табакмахера Киву Марковича – за к/р троцькистскую деятельность заключить в исправтрудлагерь сроком на 5 лет, сч.срок с 10.10.36 г. Дело сдать в архив" [11]. Ув'язнений К.М. Табакмахер був відправлений в м. Котлас, де відбував покарання в Ухтпечтаборі. Термін покарання закінчувався 10 жовтня 1941 року, але в період війни "ворогів народу" не звільняли, і 12 лютого 1942 р. його засуджують вдруге за звинуваченням, що він "збирався організувати збройне повстання, захопити владу – запросити Гітлера до Воркути". Проте і на цьому Одиссея Табакмахера не закінчується. Відсидівши майже 2 роки у табірній в'язниці, він вийшов з неї 23 червня 1943 року, та не на волю.

... 4 січня 1947 р. він буде засуджений утретє як соціально-небезпечний тип до трьох років заслання, яке буде відбувати у Воркуті. У серпні 1948 року його відправлять у Кустанайську область Казахстану. А ще через рік, 25 листопада 1949 р., К.М. Табакмахера засудять вчетверте, за звинуваченням у 1936 р., і за участь у голо-

дуванні під час перебування в таборі у Воркуті. Але й на цьому поневір'яння "українського Одісея" не припиняються. 16 жовтня 1950 року Ківу Марковича знову засудили на 10 років виправно-трудових таборів. Покарання відбував у Караганді. Лише 8 травня 1957 року постановою Київського обласного суду за недоведеністю вини він буде реабілітований ...

Після повернення із заслання К.М. Табакмахер жив спочатку у Володимирській області, а згодом у 1963 р. переїхав до Москви. Як склалася подальша доля колишнього директора інституту, в'язня сталінських таборів, невідомо [12].

У 1936 році новим директором інституту було призначено О.С. Пантелєєва.

Пантелєєв Олексій Севастьянович (1901-1937 рр.)

Народився у 1901 р. у м. Павлограді Дніпропетровської області [13]. Освіта середня. П'ятнадцять років віддав службі у Червоній Армії, був політпрацівником, начальником Будинку Радянської Армії м. Миколаєва. Згодом був переведений на посаду директора Житомирського учительського інституту. В серпні 1937 р. був заарештований за антидержавне тлумачення історії партії, а також за "приналежність" до контрреволюційного українського націоналістичного угруповання, яке нібито діяло в Житомирському інституті і намагалось відділити Україну від СРСР і створити самостійну українську буржуазну державу. 29 жовтня 1937 року рішенням трійки УНКВС О.С. Пантелєєв був засуджений до вищої міри покарання – розстрілу. В 1957 р. постановою Президії Житомирського обласного суду реабілітований посмертно [14].

З 1937 по 1938 р. директором Житомирського педагогічного інституту був Д.Й. Запісоцький, про якого маємо дуже обмежені відомості.

Запісоцький Дмитро Йосипович (1904- ?)

Народився у 1904 році в сім'ї наймитів. Закінчив Харківський геодезичний інститут (коли - не вказано) та аспірантуру при Харківському державному університеті за спеціальністю "Гідрогеологія"[15].

У вересні 1937-го Д.Й. Запісоцький був призначений директором Житомирського педагогічного інституту. Обіймав цю посаду лише 1 рік – по серпень 1938 р.

Рішенням партійної організації інституту від серпня 1938 р. був виключений з кандидатів у члени КП(б)У за "притуплення класової бдительності", за "антипартійне ставлення до розподілу кадрів" (студенти – випускники, рідні і близькі яких були репресовані, були направлені на роботу в пограничні райони області), "за розвал роботи в інституті". Невдовзі Дмитро Йосипович був звільнений і з роботи [15]. Як склалась його подальша доля, так само невідомо.

У вересні 1938 р. наступним директором Житомирського педагогічного інституту було призначено О.А. Стрельцова.

Стрельцов Олександр Андрійович (1903- ?)

Народився у 1903 році на Харківщині [16]. В 15 років він уже чорноробочий цукрового заводу в селі Вільний Колодязь Вовчанського повіту. З 1919 по 1929 рік працював на різних роботах: спочатку телефоністом у м. Вовчанську, затим – завідувачем відділу праці Вовчанського виконкому, згодом - головою КНС, головою сільської ради (з 1924 по 1928 р.) у селі Жовтневе Вовчанського району. З 1929 по 1930 рік – студент Харківського інституту народної освіти. В 1930-1931 рр. був секретарем партійного комітету Янушпільського цукрового заводу на Житомирщині. В 1931-1932 рр. він - знову студент Харківського ІНО. У 1932-1935 рр. працював директором педтехнікуму в Конотопі Чернігівської області. В тому ж 1935 р. був призначений завідувачем районного відділу освіти. У 1935-1938 рр. працював учителем у м. Глухові Чернігівської області, згодом – директором Глухівського учительського інституту. У 1938 р. був призначений директором Житомирського педагогічного інституту. У липні 1939 р. Олександра Андрійовича переведено на партійну роботу – секретарем Житомирського міського партії [16]. Як склалась його подальша доля, невідомо.

У 1939 р. директором Житомирського педагогічного інституту було призначено А.В. Павловського

Павловський Антон Вікторович (1909-1944 рр.)

Народився у 1909 році в бідній селянській сім'ї [17]. Свою трудову діяльність починав громадським пастухом в селі Вчорайше на Житомирщині. Після закінчення 7-річки в 1928 р. вступив до Бердичівського учительського інституту, де провчився до 1930 р. і перевівся до Криворізького педагогічного інституту, в якому вчився у 1930-1934 рр. По його закінченні рік навчався у Київському медичному інституті. З 1935 р. розпочалась його педагогічна діяльність. Цього ж року Антон Вікторович почав працювати одночасно і вчителем, і методистом Вчорайшанського райвно. З 1936 по 1937 рік він був директором середньої школи в с. Макарівка цього ж району, а затим - директором середньої школи в с. Халаїмгородок. У липні 1939 р. А.В. Павловський був призначений директором Житомирського педагогічного інституту. В цьому ж році за добросовісну працю він був нагороджений медаллю "За трудову доблесть". На цій посаді його застала війна. Як і десятки викладачів і студентів, Антон Вікторович змінив мирну професію педагога, зі зброєю в руках пішов боронити рідну землю і загинув смертю героя [17].

У 1944 році, після визволення Житомирщини від ненависного ворога, інститут відновив свою роботу. Першим директором інституту у повоєнний рік став професор В.В. Чуприна. В 1945 р. його замінив Е.Е. Фіалко. Про них відомостей поки що не маємо. Після Е.Е. Фіалко директором інституту було призначено Ю.О. Ковміра.

Ковмір Юхим Омелянович (1908- ?)

Народився у 1908 році в с. Думецьке Шамраєвського повіту Київської губернії в бідній селянській родині [18]. В 1931 році закінчив історичний факультет Київського педагогічного інституту ім. Горького. З 1931 по 1933 рр. викладав історію СРСР в Уманському інституті соціального виховання, одночасно був директором робітфаку при інституті. З 1933 по 1935 рр. був заступником директора, а з лютого 1935 – виконував обов'язки

директора Уманського педагогічного інституту. У зв'язку з тим, що історичний факультет в Уманському педінституті було закрито, Юхим Омелянович у жовтні 1935 р. був переведений на роботу до Ворошиловградського педагогічного інституту. До 1938 року він викладав історію СРСР і історію України і був заступником декана історичного факультету цього інституту. У лютому 1938 р. Ю.О. Ковмір був переведений на роботу до Житомирського педагогічного інституту, де він викладав історію СРСР та історію України і був деканом вечірнього факультету. З жовтня 1939 року по червень 1941 Юхим Омелянович - заступник директора з навчально-наукової роботи і завідувачем кафедри історії СРСР Житомирського педагогічного інституту. На цій посаді його застала війна. В роки Великої Вітчизняної війни Ю.О. Ковмір був активним учасником партизанського руху і партійного підпілля на Київщині, за що удостоєний багатьох урядових нагород. Зокрема – ордена Червоного Прапора (1944 р.). По закінченню війни Ю.О. Ковмір завідував спочатку кафедрою історії СРСР в Житомирському педагогічному інституті, згодом виконував обов'язки директора інституту, а з серпня 1946 р. по серпень 1957 р. був директором Житомирського педагогічного інституту. На цій посаді Ю.О. Ковмір проявив себе як вмілий, енергійний організатор і керівник. На його плечі лягли турботи, пов'язані не лише з відбудовою зруйнованих фашистами корпусів інституту, а й налагодженням навчально-виховного процесу, підбором кадрів для вузу. За плідну, сумлінну працю у вищій школі в 1948 р. його було нагороджено орденом “Трудового Червоного прапора”, а також значком “Відмінник народної освіти”. Навчаючи студентів, Ю.О. Ковмір вчився і сам. Він закінчив аспірантуру при кафедрі історії України, захистив кандидатську дисертацію на тему: “Суспільно-політичний рух в Росії і Кирило-Мефодіївське братство”. У 1958 р. Ю.О. Ковмір був переведений на роботу до Глухівського педагогічного інституту [19]. Ю.О. Ковміра змінив на посаді ректора І.Ф. Осяк.

Осяк Іван Федотович (1917-1995 рр.)

Народився 3 лютого 1917 р. в с. Новоселівці Старо-Бешівського району Сталінської (нині Донецька) області в багатодітній (семеро дітей) [20] сім'ї селянина-середняка. Батько до 1930 р. був одноосібником, з 1930 р. – колгоспником.

Малий Іван спочатку вчився в Новоселівській початковій школі, згодом в 1933 р. закінчив Андріївську семирічку. По закінченні школи, два роки працював в обласній конторі “Нафтозбут”, займаючи посади конторника, статистика, референта та одночасно навчався у вечірній середній школі. Здобувши середню освіту, вступив на мовно-літературний факультет Сталінського державного педагогічного інституту, який закінчив напередодні війни. З перших днів війни Іван Федотович - у лавах Радянської Армії. Спочатку рядовий, згодом курсант, а з лютого 1942 р. – командир взводу зенітно-кулеметного батальйону, а згодом і командир зенітно-кулеметної роти Центрального, а потім Західного фронту. Війну пройшов від початку до кінця. За мужність і відвагу удостоєний був нагород. Демобілізувався з армії у листопаді 1945 р.

Після демобілізації Іван Федотович з 1945 р. по вересень 1951 р. працює асистентом у рідному інституті, згодом - старшим викладачем кафедри української літератури і заступником директора Сталінського учительського інституту. У червні 1951 р. І.Ф. Осяк захистив кандидатську дисертацію при інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка Академії Наук УРСР. Після захисту дисертації працював з 1951 по 1953 рр. завідувачем відділу художньої літератури і мистецтва Сталінського обкому партії, а з листопада 1953 р. по січень 1957 – начальником обласного управління культури Сталінської області.

В 1951 р. Іван Федотович повертається до педагогічної роботи: спочатку працює завідувачем кафедри української літератури рідного інституту, а з лютого 1958 р. призначений директором Житомирського державного педагогічного інституту ім.І.Франка.

Обіймаючи посаду директора інституту, І.Ф. Осяк займався педагогічною, адміністративною роботою, проявив себе як невтомний науковець. Іван Федотович у своєму доробку мав 40 наукових робіт, з яких 34 було опубліковано, а також опублікував більше 50 науково-популярних статей. Крім того, він брав активну участь у суспільно-громадському житті інституту, міста, виступаючи з лекціями і доповідями перед студентами, вчителями міста і області, неодноразово обирався депутатом Житомирської міськради, був головою Президії обласного товариства “Знання”, головою Товариства радянсько-чехословацької дружби.

За багаторічну сумлінну роботу з підготовки висококваліфікованих кадрів Іван Федотович був нагороджений дев'ятьма урядовими нагородами. Зокрема, в 1961 - орденом Трудового Червоного Прапора, в 1965 р. – значками “Відмінник народної освіти УРСР” і “Відмінник народної освіти Узбецької РСР”, в 1969 р. - медаллю А.С. Макаренка, медаллю Чехословацької республіки і багатьма іншими медалями.

Ішов час. Настали 70-ті роки – роки духовного застою, ідеологічного диктату, роки “маланчуківщини”, політичної цензури і політичних доносів. Ці роки позначились на долі багатьох українських інтелігентів, в т.ч. і на долі ректора Житомирського педагогічного інституту. 20 вересня 1973 р. І.Ф. Осяк був звільнений з посади ректора з таким формулюванням: “За безпринципне відношення до оцінки ідейно-хибної дисертації, яка була підготовлена в інституті, і грубе порушення представлення її до захисту”.

Після звільнення з посади ректора Іван Федотович працював завідувачем кафедри української літератури, згодом – доцентом кафедри до 1988 р. В цьому ж році він звільнився з роботи за власним бажанням. У 1995 р. скінчився земний шлях Івана Федотовича Осяка, але він залишився у пам'яті студентів, викладачів, співробітників інституту як висококваліфікований педагог, винятково інтелігентна, чуйна, добра, порядна людина [20].

Наступним ректором було призначено П.С. Горностая.

Горностай Петро Сидорович (нар.1923)

Народився у 1923 р. в с. Іванківці Бердичівського району Житомирської області в багатодітній, бідній селянській родині. У 1934 році батько помер і на руках у матері залишилося семеро дітей, вижило лише четверо [21]. Напередодні війни Петро Сидорович закінчив Іванківську середню школу. З червня 1941 р. по жовтень

1943 р. проживав у рідному селі і працював чорноробом на залізниці. З жовтня 1943 р. по квітень 1944 р. і до кінця війни – рядовий і командир стрілецького відділу в діючих частинах 3-го Білоруського і 1-го Українського фронтів. Був тяжко поранений. Після демобілізації з армії працював у колгоспі в рідному селі. З вересня 1947 р. по серпень 1951 р. – студент Київського педагогічного інституту ім. Горького. По його закінченні був направлений на роботу до Бердичівського учительського інституту. З 1955 по 1957 рр. Петро Сидорович навчався в аспірантурі науково-дослідного інституту психології МО УРСР, після її закінчення був направлений завідувачем кафедри педагогіки та психології Бердичівського педінституту. В 1959 р. він обіймав посаду проректора з навчальної і наукової роботи, а з 1962 р. був призначений ректором інституту ім. І.Франка. В 1961 р. Петро Сидорович захистив кандидатську дисертацію, а в 1963 р. отримав звання доцента. Згодом він був переведений на роботу до Черкас, де з 1968 по 1979 рр. працював завідувачем кафедрою і проректором з навчальної роботи Черкаського педагогічного інституту. 29 грудня 1973 р. його було призначено ректором Житомирського державного педагогічного інституту. На цій посаді Петро Сидорович працював до 1986 р. і виявив себе як вмілий організатор і вихователь колективу. Під його керівництвом була здійснена певна перебудова навчально-виховного процесу, в якому основна увага приділялась поліпшенню професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Саме під його керівництвом було створено і переобладнано 26 навчальних кабінетів, 16 лабораторій, побудована агробіостанція, 2 музеї, побудовано і введено в дію 2 студентських гуртожитки на 1100 місць, підготовлено і випущено понад 5390 вчителів. Петро Сидорович проявив себе не лише як адміністратор, а й як висококваліфікований викладач і науковець. Його лекції відзначаються високим науково-теоретичним рівнем, ним опубліковано понад 50 наукових праць. Як учасник і ветеран війни, а також за багаторічну науково-педагогічну сумлінну працю Петро Сидорович відзначений 9-ма урядовими нагородами, з них двома орденами – орденом Вітчизняної війни 1-го ступеня і орденом “Трудового Червоного Прапора”. Вийшовши на пенсію, Петро Сидорович не полишив улюбленої роботи. Він продовжує викладати курс психології в університеті. Після виходу на пенсію П.С. Горностая ректором Житомирського державного педагогічного інституту було призначено І.М. Кучерука.

Кучерук Іван Митрофанович (нар.1934)

Народився 11 жовтня 1934 р. в с. Семенки Барського району Вінницької області в родині колгоспника. В 1952 р. закінчив Барську середню школу № 1 і вступив до Вінницького педагогічного інституту ім. М. Островського на фізико-математичний факультет. По закінченні інституту (1956 р.) Іван Митрофанович спочатку працював вчителем фізики у Чапаєвській середній школі Бершадського району Вінницької області, затим вчителем фізики Дзвонихської середньої школи цього ж району. В грудні 1963 р. Іван Митрофанович повернувся до рідного інституту і став асистентом кафедри фізики. Невдовзі він став аспірантом при кафедрі фізики Київського державного педагогічного інституту ім. О.М. Горького. В 1967 р. успішно захистив кандидатську дисертацію. По закінченні аспірантури Іван Митрофанович знову повертається до рідного інституту. Тут він пройшов шлях від старшого викладача кафедри фізики до проректора з навчальної частини інституту. У вересні 1982 року Іван Митрофанович був призначений на посаду ректора Івано-Франківського педагогічного інституту ім. В.Стефаніка, а в жовтні 1986 року переведений на посаду ректора Житомирського педагогічного інституту ім.І.Франка.

Ось уже 15 років Іван Митрофанович очолює наш вуз. За цей час інститут змінився невпізнанно. Завдяки старанням ректора істотно оновились і зміцніла навчально-матеріальна база інституту. Було завершено будівництво 8-ми поверхового корпусу, де нині розмістились факультет підготовки вчителів початкових класів і філологічний факультет, реконструйовано корпус природничого факультету. Споруджено новий корпус факультету іноземних мов. Відремонтовано усі п'ять гуртожитків, які на сто відсотків забезпечують потреби іногородніх студентів у житлі. Завершується будівництво студентського спортивного комплексу. Про ті зміни, які відбулися в інституті за останні роки, промовисто свідчать цифри. Якщо 15 років тому на кожного студента припадало чотири квадратних метри загальної площі, то нині – близько десяти. Сьогодні наш вуз має 89 спеціалізованих лабораторій і навчальних кабінетів, 9 комп'ютерних класів. За оснащенням комп'ютерами Житомирський педагогічний інститут ім.І.Франка у першій трійці серед педвузів України.

Якщо в 1986 році в інституті було лише 5 професорів і докторів наук, то нині – 16. Завдяки зусиллям ректорату у травні 1999 р. нашому вузу було надано статус державного педагогічного університету. З 1992 при університеті діє аспірантура, тут сформувались і розвиваються відомі в Україні наукові школи і напрямки. Університетські кафедри підтримують зв'язки з провідними науковцями України і зарубіжних країн, зокрема таких, як Великобританія, Польща, США. Лише за останніх 5 років викладачами університету опубліковано близько двох тисяч науково-методичних робіт, в тому числі 35 монографій, 32 підручники. Розвитку науки і наукових досліджень сприяє сам ректор.

Іван Митрофанович не лише досвідчений адміністратор, дбайливий господар (цю рису успадкував від батьків), він – відомий учений, автор більше 50-ти наукових праць. Серед його наукового доробку – навчальний посібник “Загальна фізика”, який було видано протягом 1987-1991 рр. у трьох книгах і рекомендовано Міністерством освіти для всіх спеціальностей фізико-математичних факультетів педагогічних вузів. У 1999 р. вийшли перший і третій томи нового тритомника “Загальний курс фізики” за редакцією професора І.М. Кучерука (том – 1-й “Механіка. Молекулярна фізика і термодинаміка”, том 3-й – “Оптика. Квантова фізика”, які адресовано студентам вищих технічних і педагогічних навчальних закладів).

І.М. Кучерук – помітна постать серед педагогічної громадськості області. Він часто виступає перед працівниками освіти, бере участь у конференціях та нарадах учителів. Його виступи, лекції відрізняються високим науково-технічним і методичним рівнем, професійною спрямованістю. У 1989 р. І.М. Кучеруку присвоєно вче-

не звання професора. За багаторічну сумлінну працю на педагогічній ниві він удостоєний багатьох урядових нагород, зокрема, ордена “Знак пошани”, медалі “Ветеран праці”, “Відмінник вищої школи”. Іван Митрофанович нагороджений також значком “Відмінник освіти СРСР”, “Відмінник освіти УРСР”, йому присвоєно почесне звання “Заслужений працівник освіти України”.

Крім адміністративної, навчально-виховної і наукової роботи, ректор бере активну участь у суспільно-політичному житті міста, області, держави. Він очолює обласну організацію “Злагода”. Іван Митрофанович - люблячий чоловік, батько і дідусь (має двох синів і троє онуків). Йому зовсім не байдуже, яким буде майбутнє України і її народу. Як громадянин і патріот своєї держави, він хоче бачити Україну сильною, незалежною, демократичною і процвітаючою країною, в якій би вільно і заможно жилося не лише його дітям і онукам, а й усім людям, і, як мовиться в пісні, “щоб і діти й онуки співали і земля чебрецями цвіла”.

Він вважає, що майбутнє України визначається станом і рівнем освіти. Нині, на зламі двох тисячоліть, проблемами виховання, освіти, розвитку молодого покоління набувають особливого значення, оскільки доля майбутнього людства більшою мірою залежатиме від розвитку духовності і моральної сфери суспільства. Тому саме професійна педагогічна діяльність учителя як духовного наставника, спадкоємця поколінь покликана сприяти утвердженню вільної особистості, здатної до саморозвитку, самореалізації своїх інтересів та обдарувань.

Ось такий він – нинішній ректор Житомирського державного педагогічного університету ім. І.Франка, – цілеспрямований, вольовий, принциповий, порядний, вимогливий до себе та своїх підлеглих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВОВУ) – ф. 166, оп. 12, спр. 14.
2. Державний архів Житомирської області (далі ДАЖО).-
3. Ф. Р-3409, оп 1, спр 5;
4. ЦДАВОВУУ - ф. 166, оп. 12, спр. 4864. спр. 5016.
5. ЦДАВОВУУ - ф. 166, оп. 12, спр 8988 Центральний державний архів громадських об'єднань України - ф. 263, оп. 1, спр. 5281.
6. ЦДАВОВУУ - ф. 166, оп. 12, спр 3563.
7. В. Єршов. Політичні репресії в Житомирському педінституті 1933-1941 рр. // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. Житомир, 1998. – С. 38-40; ДАЖО – ф. Р- 5013, оп. 2, спр. 17848
8. ДАЖО- ф. - 211, оп.1, спр.41, 46, 47.
9. ДАЖО- ф.Р-5013, оп.2, спр.4847.
10. ДАЖО-, ф. П.-85,оп.1, спр 748, 749
11. ДАЖО-, ф. П.-85,оп.1, спр 752, 753
12. ДАЖО-, ф. П.-85,оп.1, спр 757, 759, 760, 770, 772
13. ДАЖО- ф.Р-5013, оп.2, спр.20160.
14. ДАЖО- ф. П-211, оп. 1, спр. 71.
15. ДАЖО- ф.Р-31, оп.1, спр.69; ф. 211, оп. 1, спр. 75
16. ДАЖО- ф. П-76, оп. 1, спр. 266, 269, 270; ф. П-211, оп. 1, спр. 94
17. ДАЖО- ф. П-76, оп. 1, спр. 260; ф. П-211, оп. 1, спр. 90, 100
18. ДАЖО- ф. П-211, оп. 1, спр. 84 Там же
19. Архів Житомирського державного педагогічного університету.
20. Архів Житомирського державного педагогічного університету.
21. Архів Житомирського державного педагогічного університету.
22. Архів Житомирського державного педагогічного університету.
23. Архів Житомирського державного педагогічного університету.

Матеріал надійшов до редакції 30.12.2000 р.

Лутай М.Е. Во главе Житомирского педагогического.

В статье на основании архивных источников освещается жизнь и деятельность руководящего состава Житомирского педагогического университета.

Lutaj M.Ye. The Rectors standing at the head of the Zhytomyr Teachers Training Institute.

The article deals with the archival data on the life and archivity of the managing staff of the Zhytomyr Teachers Training Institute.